

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

Troberg Eliisa, Karhu Sami: Miksi tarvitsemme osuustoimintaa?
Kanava 5/2023, s. 32-37. Otavamedia

Miksi tarvitsemme osuustoimintaa?

”Osuustoiminta on osa vahvaa kansalaisyhteiskuntaa ja ihmisen kokoista taloutta. Asiansa hoitavat ihmiset järjestävät sen avulla arkeaan toimivasti ja ihmislähtöisesti. Osuustoiminta on myös vastavoima. Talous ei voi rakentua vain vahvimpien ja ahneimpien ehdoilla vaan markkinataloudessa täytyy voida toimia muillakin arvoilla. Osuustoiminnan avulla saadaan menestyvää ja vastuullista liiketoimintaa pienille ja keskisuurille ihmisille.” Näin vastaa korkeassa asemassa osuustoiminnassa toimiva hallintohenkilö kysyttäessä hänen motivaatioitaan liiketoimintamalliin.

Monien osuustoimintayrityksien eteisestä löytyy peili. Se on myös kansainvälisen osuustoimintaliikkeen vertauskuva. Koska laajat kansalaispiirit ovat se demokraattisesti ohjattu osuustoiminta, peilistä näkyy siten osuustoiminnan liikevoima ja sen haasteet. Peilistä näkyvät motiivit, tiedot, taidot, arvot ja periaatteet. Tai niiden puute. Osuustoiminnalla on saavutettu usein enemmän kuin on uskottu, mutta usein myös paljon vähemmän. Arkinen kokemus elämän realiteeteista ja usein utuinenkin utopiaenergia ovat pitäneet liikettä yllä. Markkinatalous on saanut herkuteltua vaihtoehdoilla.

Johdanto

Osuustoiminta on ihmiskeskeistä ja demokraattisesti ohjattua taloudellista yhteistoimintaa, joka on lähes kahden vuosisadan kuluessa juurtunut ympäri maailman. Vuonna 2020 maailman 300 suurimman osuuskunnan ja keskinäisen yhtiön liikevaihto oli yhteensä 2,2 biljoonaa Yhdysvaltain dollaria. Jopa 280 miljoonaa ihmistä työskentelee tai ansaitsee elantonsa osuustoimintayrityksissä. Maailman kolmessa miljoonassa osuuskunnissa on noin miljardi jäsentä. (Facts and figures- International Cooperative Alliance. 25.5.2022)

Tämän artikkelin tavoitteena on avata kysymystä, miksi ja mihin tarvitsemme osuustoimintaa. Artikkelissa syvennyttään osuustoiminnan ytimeen: ihmiskuvaan, arvoihin sekä yritystoiminnan tavoitteisiin. Artikkelissa keskustellaan myös osuustoiminnallisen yritysmallin ominaispiirteistä ja mallin soveltuvuudesta nykyisiin ja tuleviin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin tarpeisiin.

Artikkeli on samalla työelämäprofessorien perustelua siihen, miksi osuustoimintamallia on

syytä tutkia ja opettaa koulutusjärjestelmässä. Tietoa ja valmiuksia tarvitaan paitsi yrityksissä myös sidosryhmissä kuten yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, sääntelyssä ja mediassa. Usein se, mikä on tärkeää, ei ole helppoa. Osuustoiminta ei ole helppoa, koska se on yhteistoimintaan pohjaavaa arvopohjaista tasapainon ja kohtuuden hakemista sekä liiketoimintamalliin sopivien kilpailuetujen kehittämistä ja käytäntöön viemistä.

Osuustoiminnan kaksoisluonne

Osuuskunnat ovat liikeyrityksiä, joiden tavoitteena on etujen tuottaminen jäsenomistajille. Toiminnan tulee olla tehokasta ja kannattavaa, jotta yritys on kilpailukykyinen ja kykenevä täyttämään jäsenten monet odotukset ja jotta sitä myös kyetään kehittämään jäsenten muuttuvien tarpeiden mukaan.

Osuuskunnat ovat samalla henkilöyhteisöjä, joiden keskiössä ovat jäsenet ja heidän tarpeidensa tyydyttäminen. Taloudellisten tarpeiden ohella jäsenillä voi olla myös sosiaalisia tai kulttuurisia tarpeita. Merkittävä voimavara on ihmisten erilaisten osaamisten yhdistäminen, yhteistyö ja moninaisten verkostojen hyödyntäminen.

Tällaista ominaisuutta, jossa yhteisö on organisoinut osuustoimintayrityksen työkalukseen, kutsutaan osuustoiminnan kaksoisluonteeksi. Molemmat luonteet, yhteisö ja yritys, tulee huomioida ja pitää keskinäisessä tasapainossa, jotta yritys menestyy ja jäsenet kokevat sen omakseen. Osuustoiminnan historiassa on monia esimerkkejä tasapainon horjumisesta, kun yrityksessä on panostettu liian voimakkaasti liikeyhteisön kehittämiseen jäsenyhteyden kustannuksella tai on keskitytty jäsenyhteisöön ja aliarvioitu liiketoiminnan kehittämistä.

Osuustoiminnan tekee erityiseksi se, että osuuskunnan palveluja käyttävät henkilöt ovat omistajaroolissa yrityksessä ja rahoittavat sen toimintaa. Palveluiden käyttäjät myös päättävät yrityksen toiminnan suuntaviivoista. Jäsenet hyötyvät osuuskunnasta sen mukaan kuin ovat käyttäneet sen palveluita. Sijoitetulle osuuspääomalle tärkeänä tuotannontekijänä on toki tavoite maksaa kohtuullinen korko, mutta se ei ole toiminnan ydin.

Osuustoiminnan perusmuoto on osuuskunta. Osuustoimintaa harjoitetaan myös muissa yritysmuodoissa. Osuuskunnat omistavat paljon osakeyhtiöitä, joiden kautta varsinkin suuret osuuskunnat ovat käytännön syistä organisoineet tuotannon ja palvelutoiminnan. Keskinäisyys on merkittävä osuustoiminnan muoto. Keskinäiset vakuutusyhtiöt toimivat pitkälti samoin peruseriaattein kuin osuuskunnat. Keskinäisen vakuutusyrityksen vakuutuksen ottaminen johtaa automaattisesti jäsenyyteen eikä tarvita erillistä pääomapanoksen sijoittamista. Keskinäisessä yhtiössä asiakasomistajien äänivalta ja vastuu jakautuvat heidän maksamiensa vakuutusmaksujen suhteessa. Tässä on ero osuustoiminnalliseen jäsen ja ääni -periaatteeseen.

Osuustoimintaa ympäri maailman

Osuustoimintayritykset menestyvät parhaiten vakaissa yhteiskunnissa ja sellaisilla toimialoilla, jotka ovat lähellä ihmisten arkisia perustarpeita. Teollistuneissa markkinatalouksissa Euroopassa, Pohjois-Amerikassa, osassa Etelä-Amerikkaa ja Aasiaa ovat vahvimmat osuustoimintayritykset. Yritystoiminta yleensäkin tarvitsee vakaan ja ennakoitavan yhteiskunnan toimintaympäristökseen. Monissa näissä maissa on myös pitkä traditio osuustoimintayrityksille. Alat, joilla osuustoimintayrityksillä on merkittävin asema ympäri maailmaa, ovat tukku- ja vähittäiskauppa, maatalous ja elintarviketeollisuus, infrastruktuuripalvelut kuten sähkö- ja kaasupalvelut sekä vesihuolto, henkilöstöomisteisuus eri toimialoilla, sosiaali- ja terveystyöpalvelut, vakuutusala ml. keskinäiset yritykset sekä pankki- ja muut finanssialan palvelut. (World Co-operative Monitor. Exploring the co-operative economy. Report 2015. ICA, Euricse.)

Epävakailla alueilla, joilla osuustoiminnalla olisi suuri tarve, haittana ovat sodat, kriisit, huono hallinto, korruptio, oikeudellisten olojen epävarmuus ja koulutuksen puute. Pulmista huolimatta YK ja Kansainvälinen osuustoimintaliitto ovat aktiivisia kannustajia osuustoimintamallin käyttöön siellä, missä tarve on suurin. Köyhyyden riivaamissa maissa osuustoiminnalla on tärkeä tehtävä taloudellisten toimintojen kehittämisessä. Osuuskunnilla on ollut merkitystä myös rauhan rakentamisessa Afrikassa, jossa ne ovat parantaneet huomattavasti myös naisten ja nuorten asemaa kouluttamalla ja työllistämällä heitä.

Monimuotoisuudella elinvoimaiset yhteisöt

Suomessa osuustoimintayrityksissä on yli seitsemän miljoonaa jäsenyyttä ja osakkuutta. Jopa 80-90 prosenttia aikuisista on jäseniä ainakin yhdessä osuustoimintayrityksessä. Osuustoimintamalli onkin laajimmin omistettu yritysmalli. Se on kansalaisten keskuudessa suosituin taloudellinen järjestelmä. (Osuustoiminta OT Vuosikirja 2022; Haavisto 2020)

Suomalainen osuustoiminta ei merkittävästi poikkea muista kehittyneistä maista. Yhteiskunnan ja elinkeinojen yleinen kehitysvaihe, julkisen sektorin tehtävät ja luonnonolot määrittelevät osuustoiminnan roolia. Suomessa on esimerkiksi paljon vesiosuuskuntia, koska täällä ovat suuret ja hajautuneet vesivarat. Suomessa on vahva metsätalouden yhteistoiminta, koska Suomi on metsävaltio. Sosiaali- ja terveysalalla on vähemmän osuustoimintaa, koska demokratia on rakentanut laajat julkisen sektorin palvelut.

Osuustoimintamallin monipuolinen käyttö tekee yhteisöstä kykenevän hallitsemaan omaa elinympäristöään muuttuvassa yhteiskunnassa. Malli kannustaa kansalaisia ottamaan itse vastuunsa omasta hyvinvoinnistaan yhteistoiminnan avulla. Osuustoiminta samalla monipuolistaa ja -arvoistaa markkinataloutta ja pitää siten yllä tervettä kilpailua.

Merkittävä osa Suomen päivittäistavarakaupasta, elintarvike- ja metsätaloudesta, pankki- ja vakuutustoiminnasta, liikenneasemista sekä hotelli- ja ravintolapalveluista on osuustoimintapohjaista. Osuustoiminta on yleensä sitä suuremmassa roolissa mitä vaativampi on liiketoimintaympäristö rajallisen asujaimiston ja kysynnän sekä pitkien etäisyyksien vuoksi.

Henkilöstöomisteiset osuuskuntayritykset perustuvat työntekijöiden käden taitoihin, luovuuteen ja osaamiseen. Digitaalisen alustatalouden mallina osuustoiminnalla on selvät mahdollisuudet. Yhteiskunnallisen yrityksen rooliin osuuskunta sopii luontevasti. Osatyökykyisille osuuskunta tarjoaa matalan kynnyksen yritystoimintaan. Paikallisissa ja alueellisissa työllisyshankkeissa, joissa tavoitellaan osuuskuntien perustamista, pyritään ratkaisemaan sitkeitä työllisyysongelmia. Osuuskunnat myös työllistävät ikääntyneitä, jotka eivät työllisty helposti muualle.

Yrittäjä- ja kauppiasosuuskunnat antavat yrittäjille sellaista omissa käsissä olevaa hankinta- ja toimitusvoimaa, jota ilman osuuskuntaa ei ehkä olisi. Yritysten omistajavaihdoksissa voidaan soveltaa osuuskuntamallia. Yhteisetu-osuuskuntien avulla organisoidaan kumppanuuksia, joissa eri sidosryhmät voivat olla mukana yhtenä osapuolena. Esimerkiksi

sopii Vaasassa toimiva pk-yritysten viennin avaamiseen ja kehittämiseen keskittynyt Osuuskunta Viexpo, jolla on yli 180 jäsentä. Jäsenet edustavat eri toimialojen yrityksiä ja yhteisöjä sekä kuntia ja kaupungeja Suomessa.

Oppilaitoksissa osuustoimintamallia voidaan hyödyntää monella tapaa. Osuustoiminta kuuluu paitsi yleissivistävään opetukseen myös työelämätaitoihin. Tiimiyrittäjyys on keskeisiä pedagogisia keinoja kehittää oppimista ja työelämävalmiuksia. Myös oppilaitos voi toimia osuuskuntamuodossa. Yksityisen ja julkisen välimuotona voi pitää osuuskuntamuotoon organisoituja päiväkoteja.

Tekniseen perusrakenteeseen kuuluvat infrastruktuuripalvelut ovat ns. luonnollisia monopoleja, jolloin asiakasomisteisuus on tapa pitää palvelu kunnossa ja kohtuuhintaisena. Vesihuolto-osuuskunnilla on suuri merkitys vesihuollossa. Laajakaistaosuuskunnat ovat keino rakentaa toimivat tietoliikenneyhteydet maan eri osiin ja siten mahdollistaa asumisen ja elinkeinojen kehittyminen alueella. Energiaosuuskunnat ovat kestävä kehityksen mukainen keino samaan aikaan hyödyntää uusiutuvia paikallisia luonnonvaroja ja luoda paikkakunnalle työtä ja toimeliaisuutta. Kehitettävät erilaiset infraosuuskuntamallit tuovat vaihtoehtoja haja-asutusalueiden monenlaisten infrastruktuurijärjestelmien ammattimaiseen hoitamiseen.

Sosiaali- ja terveysalan palveluiden tuottajana voivat toimia myös osuustoimintayritykset. Dataosuuskunnat perustuvat yksilön oikeuteen itse tuotettuun ja itseään koskevaan dataan, mikä on erityisesti sote-alalla olennaista. Asunto-osuuskunta on yhteisöllinen asuimuoto, jolla voidaan lisätä asuntojen tarjontaa, asumisen joustoja elämäntilanteen mukaan ja asumisen turvaa. Osuuskuntamallilla voidaan tuottaa myös muita asumiseen liittyviä palveluita. Osuuskunta-asuminen on kehitysvaiheessa. (Osuustoiminta 1/2017)

Yritysmuotona osuuskunta on joustava, kynnys yrittäjyyteen on matala ja se mukautuu monenlaisiin tarpeisiin. Se on toisaalta myös vaativa yritys malli johdolle ja jäsenille, joten koulutuksen tuoma liiketoimintamallin sisäistäminen ja osaaminen ovat tarpeen. Tulevaisuudessa tulemme varmaankin näkemään uudenlaisia osuustoiminnan muotoja.

Osuustoiminnan taustalla oleva ihmiskeskeinen ihmiskuva

Taloudellisen toiminnan taustalla on ihmiskuva, näkemys siitä, mikä on ihminen, mikä on ihmiselle tärkeää ja miten ihmiset toimivat. Osuustoiminnan ihmiskuva on kokonaisvaltainen ja laajempi kuin taloudessa vallitseva homo economicus -ihmiskuva, joka näkee ihmisen taloudellista etua ajavana olentona. Osuustoiminnan perustana on näkemys, että ihminen ei tavoittele vain henkilökohtaisen taloudellisen edun maksimointia vaan ihminen voi tavoitella myös yhteistä etua sekä sosiaalisten ja kulttuuristen tarpeiden tyydytystä.

Ideaalina on ihmiskeskeinen ja vastuullinen yritystoiminta, jossa ihmiset tarpeineen sekä vastuun kantaminen ympäristöstä ovat keskiössä ja jossa ihmisillä on mahdollisuus vaikuttaa yrityksen toimintaan ja päätöksentekoon. (Laurinkari 2017) On hyvä huomioida, että on kyse ideaaleista, jotka eivät aina toteudu käytännössä. Osuuskunnissa voi olla ristiriitoja ja konflikteja samalla lailla kuin missä tahansa työyhteisöissä. Osuustoiminnan idea kuitenkin kannustaa nostamaan itsestä esiin yhteistyökykyisen ja toimeliaan puolen ja jättämään muun taustalle.

Arvopohjaisuus luo osuustoiminnan identiteettiä

Osuustoiminnassa on vahva arvopohjaisuus, minkä taustalla ovat osuustoiminnan kansainväliset arvot ja periaatteet. Ne lähtevät oikeudenmukaisuuden, kohtuullisuuden ja vastuullisuuden lähtökohdista. Arvoissa ja periaatteissa on nähtävissä Ranskan suuren vallankumouksen aatteiden vapauden, veljeyden ja tasa-arvon vaikutus. Nämä aatteet ovat toteutuneet monissa maissa rauhanomaisesti osuustoimintaliikkeen kautta. Kansainvälisen osuustoimintaliikkeen päätavoitteena on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen ja paremman yhteiskunnan luominen.

Kansainväliset arvot ja periaatteet antavat osuustoiminnalle omintakeisen luonteen. Arvopohja ilmenee erityisesti yrityksen tavoitteissa, jäseniä osallistavassa omistajuus- ja hallintorakenteessa sekä johtamisessa. (Osuustoiminnan arvot ja periaatteet 2000-luvulle. Kansainvälisen Osuustoimintaliiton osuustoiminnan identiteettiä koskeva kannanotto. Osuustoiminnan neuvottelukunta 2011)

Osuuskunnat näkevät arvojen, periaatteiden ja toimintatapojensa tuovan kilpailuetuja. Avoimuus, rehellisyys, jäsenten mahdollisuus vaikuttaa yrityksen asioihin ja hyötyjen jakaminen takaisin osuuskuntien jäsenille voivat vaikuttaa positiivisesti jäsenten ja asiakkaiden luottamukseen ja sitä kautta yrityksen taloudelliseen kannattavuuteen. (Heikkilä 2016)

Osuustoiminnan arvot ovat levinneet laajasti eri kulttuureihin. Se, mikä tekee niistä nimenomaan osuustoiminnan arvoja, on niiden myönteinen vaikutus yrityksille niiden pyrkiessä saavuttamaan yhteisiä tavoitteitaan. Arvoissa tiivistyvät normit, jotka vähentävät epävarmuutta jäsenten keskinäisessä suhteessa toisiinsa sekä jäsenten suhteessa liiketoimintaympäristöön. Ne luovat yhteisöllisyyttä ja merkityksellisyyttä. (Nilsson 1996)

Vastuullisuus sisäänrakennettuna

Vastuullisuus on sisäänrakennettu osuustoiminnan perusajatukseen ja sitä on pyritty toteuttamaan osuustoiminnassa sen alkuajoista lähtien. Osuuskuntia perustettiin monissa Euroopan maissa ja Yhdysvalloissa 1800-luvulta lähtien rakentamaan taloudellisesti ja sosiaalisesti vastuullisempaa yhteiskuntaa. Teollistuminen ja rahatalous toivat mukanaan epäkohtia esimerkiksi työntekijöille ja pienviljelijöille. Osuuskunnat ovat poistaneet näitä epäkohtia taloudessa ja vastanneet kysyntään, kun markkinat ovat epäonnistuneet tyydyttämään ihmisten tarpeita. Nytemmin osuuskunnat pyrkivät rakentamaan myös ekologisesti aiempaa kestävämpää yhteiskuntaa. Ekologisen vastuun kantaminen on kaikille yrityksille lopulta uutta, vaativaa ja kritiikille altista.

Osuustoiminnalle on leimaa-antavaa kohtuullisuuteen pyrkiminen ja pitkällä aikavälillä toimiminen. Osuuskunnat ovat usein tasapainottaneet taloutta kriisiaikoina. Esimerkiksi osuustoiminnalliset pankit ovat kestäneet taloudelliset kriisit paremmin kuin sijoittajavetoiset pankit. Tähän ovat vaikuttaneet jäsenomisteisuus ja valvonta, pitkän aikavälin toiminta sekä oman pääoman kerryttäminen. (Birchall 2013)

Osuuskunnilla on ollut myös rakenteellisesti tasapainottava vaikutus yhteiskuntaan. Tämän taustalla ovat demokratia, laaja-alainen omistajuus sekä ”ruohonjuuritason” organisaatiot, joissa omistajuus ei ole keskittynyt vain harvojen käsiin. (Skurnik 2002)

Paikallisuutta vahvistavaa liiketoimintaa

Osuuskunnat ovat paikallisia toimijoita, joiden tavoitteena on paikkakunnan elinvoimaisuuden kehittäminen monin eri tavoin. Vastaavasti myös alueen elinvoimaisuus on tärkeää osuuskunnille, joiden menestys on riippuvainen jäseninä ja asiakkaina olevista paikallisista asiakkaista. Palveluiden tarjoaminen esimerkiksi harvaan asutulla alueella vakauttaa taloutta estämällä alueelta poismuuttoa. Monet osuuskunnat ovat huomattavia alueensa

työllistäjiä ja veronmaksajia. Ne myös tukevat monin tavoin paikallista kulttuuria, urheilua ja nuorten harrastuksia.

Osuuskunnat pyrkivät luomaan vahvoja sosiaalisia verkostoja oman alueensa kehittämisen tueksi. Tuominen (2013) osoittaa tutkimuksessaan, että malli sinänsä arvoineen ja omistajuusrakenteineen luo sosiaalista pääomaa, joka edesauttaa asiakassuhteiden ja muiden sidosryhmien johtamista. Malli mahdollistaa myös sosiaalisten innovaatioiden syntymisen.

Tavoitteena ihmisten hyvinvoinnin lisääminen ja humanistinen talous

Osuustoiminta on vaativa toimintamuoto, sillä omatoimisuus ja omavastuisuus sekä yhteistoiminta edellyttävät itsenäisiä ja vahvoja ihmisiä, jotka kykenevät toimimaan yhdessä yhteisiin päämääriin pyrkien. Yhteiskunnan ja luonnon elinvoimaisuuden kannalta on tärkeää, että harjoitetaan liiketoimintaa, joka perustuu haluun tervehdyttää taloutta ja yhteiskuntaa.

On syytä uskoa, että tulevaisuudessa arvoilla tulee olemaan paljon nykyistä merkittävämpi osa talouden kokonaisuudessa. Maailmassa on epävakautta ja kriisejä monella taholla; talous, työn muutos, sodat, pakolaiskriisi, ilmaston lämpeneminen, terrorismi, nuorten mielenterveysongelmat jne. Erilaisia taloudellisen organisoitumisen muotoja tarvitaan vastaamaan eri tarpeisiin ja haasteisiin. Kriisitilanteissa on tärkeää, että omistus, huoltovarmuus, omavaraisuus ja päätöksenteko ovat omissa käsissä.

Yrityksiltä edellytetään yhä suurempaa vastuullisuutta ja ihmisen ja luonnon huomioimista. Osuustoiminta on syntynyt korjaamaan epäkohtia ja luomaan hyvinvointia ihmisille ja yhteiskunnalle. Tulevaisuudessa tarvitsemme osuustoimintaa yhä suuremmassa määrin.

Kirjoittajat:

KTT Eliisa Troberg toimii työelämäprofessorina Turun yliopiston kauppakorkeakoulussa. Hän on tehnyt väitöskirjan työosuuskuntamallista. Troberg on työskennellyt mm. osuustoiminnan tutkimusjohtajana Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa.

FL Sami Karhu toimii työelämäprofessorina Vaasan yliopistossa. Hän on tutkinut osuustoiminnan historiaa. Karhu on työskennellyt Osuustoimintakeskus Pellervossa eri tehtävissä, viimeksi toimitusjohtajana.

Lähteet

Birchall, J. (2013) Resilience in a downturn: The power of financial cooperatives. International Labour Organization. 20.3.2013. Saatavilla: http://www.ilo.org/empent/Publications/WCMS_207768/lang—en/index.htm.

Facts and figures- International Cooperative Alliance. 25.5.2022. Saatavilla: <https://www.ica.coop/en/cooperatives/facts-and-figures>.

Haavisto, Ilkka, EVA-analyysi no 79 9.3.2020.

Heikkilä, T. (2016) Halpuuttaminen- S-ryhmän toimintaa osuustoiminnallisen tarkoituksen mukaisesti. Pro gradu -tutkielma Taloustiede Oulun yliopiston kauppakorkeakoulu. Toukokuu 2016. Saatavilla: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201606072417.pdf>.

Laurinkari, J. (2017) Yhteinen hyvä vai yksityinen etu? Yhteisötalous hyvinvoinnin rakentajana. Pellervo 2017, s. 118-121.

Nilsson, J. (1996) The Nature of Cooperative Values and Principles in: Annals of Public and Cooperative Economics 67(4), p. 633-653.

Osuustoiminnan arvot ja periaatteet 2000-luvulle. Kansainvälisen Osuustoimintaliiton osuustoiminnan identiteettiä koskeva kannanotto. Osuustoiminnan neuvottelukunta 2011.

Osuustoiminta OT 2017, 2022.

Osuustoiminta OT Vuosikirja 2022, s.10.

Skurnik, S. (2002) The Role of Cooperative Entrepreneurship and Firms in Organizing Economic Activities - Past, Present and Future. Liiketaloudellinen Aikakauskirja 1/02, 103-124. Saatavilla: http://lta.hse.fi/2002/1/lta_2002_01_d6.pdf.

Tuominen, T. (2013) The accumulation of financial and social capital as a means to achieve a sustained competitive advantage for consumer co-operatives. Väitöskirja. Acta Universitatis Lappeenrantaensis 548. Lappeenranta University of Technology. Yliopistopaino 2013. Saatavilla: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/93983/isbn9789522655103.pdf?sequence=2>.

World Co-operative Monitor. Exploring the co-operative economy. Report 2015. ICA, Euricse.